

פרשת ויצא

סימן כה

בענין יעקב שנטמן בבית שם

בראשית (כ"ח י'): "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", ועיין בפירוש רש"י ז"ל ותרגומים שם.

ורבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה שם (דף ר"ט) כתב: "לית פיסקא להאי פרשתא, לא ברישא ולא במציעתא כלל וכו', לפי שיצא יעקב בהחבא מפני עשו, ללמוד תורה לפני עבר" עכ"ל.

וכתב בעל הטורים ז"ל שם: "יעקב מבאר שבע, סופי תיבות עבר שנטמן בבית עבר. ויצא יעקב מבאר שבע. סופי תיבות ארבע, מבאר' שבע' ושי"ן של ש'בע עשר, שי"ד שנים נטמן בבית עבר. מ'באר ש'בע ראשי תיבות שם, שגם נטמן בבית שם".

ושאלני בני יניק וחכים כמר שלום נ"י שלכאורה אין הדברים מובנים, שהרי יעקב נטמן אותם י"ד שנה רק בבית עבר, אבל לא בביתו של שם, כי באותה שעה כבר נפטר שם, שיעקב בן ס"ג שנה היה כשנתכרך מאביו יצחק ואז הלך ונטמן ארבע עשרה שנה בישיבה, ובהיות יעקב בן חמישים נפטר שם ככתוב במדרש סדר עולם (פרק א'), והנה יפה העיר בני נ"י וחילו לאורייתא אמן ^ב.

(ב) ותן דעתך שרש"י ז"ל דקדק בדבריו **וארבע פעמים** כתב שיעקב נטמן בבית עבר דייקא ולא הזכיר את שם, וכמפורש בדברי רש"י בראשית (כ"ה י"ז, ושם כ"ח ט' ו"א, ושם ל"ה כ"ט) ע"ש.

ורש"י ז"ל סוטה (י' סע"א) כתב: "ולהך סברא [תמר] לאו בתו של שם היתה שמשנת ששים ליעקב כלו שנותיו של שם" וכו', והוא תימה כי כאשר היה יעקב בן חמישים אז נפטר שם, עיין בסדר עולם שם, וכן כתב הרמב"ן ז"ל בדרשת "תורת ה' תמימה" (דף קמ"ד), וכנ"ל.

ומהאי טעמא רבים מגדולי האחרונים הגיהו דברי רש"י ז"ל שבמקום "ששים" שנה.

1234567

אבל חושבני שהמדקדק היטב בדברי רבינו בעל הטורים ז"ל יראה דלא קשיא מידי, כי רק גבי עבר דקדק בעל הטורים ז"ל לומר שנטמן יעקב בביתו י"ד שנה, מה שאין כן גבי שם רק כתב שגם בבית שם נטמן, אבל לא נקב בסך השנים שהיה יעקב אצל שם, וכוונתו היא שאכן אותם י"ד שנים מזמן שיעקב קיבל ברכת יצחק עד בואו ללבן נטמן רק בבית עבר, אבל הרי יעקב גם למד אצל שם וכדפירש רש"י (שם כ"ה כ"ז): "ויעקב אש תם יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר", וכן כתב שם (ל"ז ג') ע"ש.

1234567

אוצר החכמה

והיינו דאמר בעל הטורים ז"ל שיעקב גם בבית מדרשו של שם נטמן, דהיינו מקודם, וכנ"ל כשלמד יעקב שם, אבל מעולם לא אמר בעל הטורים שאז באותן הי"ד שנה עצמן שנטמן יעקב בבית עבר כשכרח מעשו, אותן שנים עצמן נטמן גם בבית מדרשו של שם, אלא כוונת בעל הטורים רק לומר שמקודם למד יעקב גם בבית מדרשו של שם, וזה אכן אמת שיעקב למד גם אצל שם וכנ"ל ודוק.

אוצר החכמה

וראיתי למעלת ידידי הרה"ג יק"ר שליט"א בביאורו לבעל הטורים שם שגם הוא הרגיש בשאלה זו, שלכאורה יש בדברי בעל הטורים, וכתב לתרץ: "כוונת רבינו שיעקב נטמן בבית מדרשו של שם, ולכן כתב בבית שם" עכ"ל.

כלומר שאכן באותן הי"ד שנה עד שהגיע ללבן, יעקב נטמן גם בבית מדרשו של שם, אלא שכוונת בעל הטורים לא שלמד יעקב אצל שם עצמו, שהרי אז כבר נפטר, אלא רק למד "בבית מדרשו" של שם, והיינו דכתב "בבית" שם.

ואיני מבין היטב, חדא גם גבי עבר כתב בעל הטורים "נטמן בבית עבר", ותו מה היה לו ליעקב לעשות ב"בית מדרשו" של שם כאשר שם כבר נפטר ואיננו שם, וממי יש לו לקבל תורה, ולמה לא עדיף להיות אצל עבר לשמוע מפיו תורה, וגם מי אמר שאחר פטירתו של שם עדיין היה קיים בית מדרשו של שם, ואולי בטל, ובאו כולם ללמוד אצל עבר, ועיין.

צריך לומר "חמישים" שנה, וכמו שכתב הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בגליון הש"ס שם, וכן הגיה הגאון יעב"ץ ז"ל בהגהותיו שם, וזו לשון הגאון רבי אברהם משכיל לאיתן ז"ל בהגהותיו היקרות "מצפה איתן" סוטה שם: "רש"י שמשנת ששים ליעקב וכו', צריך לומר חמישים ליעקב, וכמו שכתבו הרא"ם ז"ל על התורה (ר"פ תולדות), ומהרש"א מגילה (ספ"ק דף י"ז), וכן מצאתי שהגיה בספר זית רענן, וכן העתיק הרא"ם ז"ל (פרשת וישב פל"ח) עכ"ל ודוק.

וכבר כתבתי שלענ"ד מה שכתב בעל הטורים שגם נטמן בבית שם, לאו לאותן י"ד שנה עצמן כיון, אלא שמקודם למד ונטמן יעקב אצל שם, ובאותו מקום שהזכיר בעל הטורים שיעקב למד אצל עבר, הזכיר גם שיעקב למד אצל שם, ותו לא, זה הנראה לי בס"ד.

ומידי עייני בזה ראיתי לחד מן קמאי ז"ל בספר פענח רזא על התורה בראשית (כ"ט א' דס"ד ע"ב) שכה כתב: "וילך ארצה בני קדם, תימה למה הלך לשם, ותו הרי כבר לחזן הלך, ועוד הלא כאן כתוב מיד וירא והנה באר בשדה, וזה היה בחרן. ויש לומר שכך היה המעשה, הלך לחזן וחזר להר המוריה כי יהיב דעתיה למיהדר קפצה לו ארעא, ומשם הלך לארצה בני קדם ללמוד בית שם ועבר שהיו שם, ככתוב בפרשת נח ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר והי מושבם ממשא הר קדם, ומכאן עיקר המקרא שלמד בבית שם ועבר י"ד שנה". [שוב מצאתי שמקור הדברים נמצא בדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל על התורה שבקובץ "מושב זקנים" על התורה (שם, דף מ"ט)].

ולענ"ד הדברים חידוש גדול שהליכתו של יעקב לשם ועבר היתה אחר שקפצה לו הארץ, ולכאורה פשט לשון רבותינו הוא שאחר שהיה בבית מדרשו של שם והלך לחרן אז כשנתן דעתו קפצה לו הדרך, עיין היטב חולין (צ"א ב') וסנהדרין (צ"ה ב'), ועיין בספר דרשות הגאון רבינו יוסף מסלוצק זצ"ל (פרשת ויצא דף ק"ע), ובספר היקר משמר הלוי מגילה (סימן ל"ז) עיין שם.

וגם אני מבין היטב איך תירץ בעל פענח רזא ז"ל ראייתו מהמקרא וירא והנה באר בשדה שמדובר בחרן, ותו מנין לו ד"הר" קדם, ו"ארצה" בני קדם הם אותו הדבר, ועיין.

ותו קשה שבדבריהם של רבותינו בעלי התוספות והפענח רזא ז"ל דלעיל, מפורש שיעקב למד בית מדרשו של שם ועבר ארבע עשרה שנה, והוא תימה שהרי שם נפטר כשהיה יעקב בן חמישים, והברכות נתברך יעקב בהיותו בן ששים ושלש, ואחר כך הלך ללמוד תורה אצל עבר וכנ"ל, ובדבריהם אין לפרש מה שרציתי לפרש בדברי בעל הטורים ש"מקודם" למד אצל שם, ואין לשונם סובל ביאור זה.

ויש לדחוק הרבה בדבריהם ולומר שמה שכתב שלמד תורה בבית שם ועבר ארבע עשרה שנה, היינו אצל שם הכוונה בית מדרשו, ואצל עבר הכוונה אצלו ממש, אבל הוא דוחק וצ"ע.

גם ראיתי בספר שפתי כהן על התורה בראשית (ר"פ ויצא דל"ח סע"ב) שכתב: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, נוכל לומר שזו היציאה אינה מבית אביו אלא יציאתו ממדרש שם ועבר, ששמש שם ארבע עשרה שנה, שבע במדרש שם ושבע במדרש עבר

וכו', ועל זה אמר יושב אהלים שני אהלים, ואם כן שלש יציאות יצא, מבית אביו, וממדרש שם, ומדרש עבר, ושלשתם רמזים באותיות מבאר שבע [שאותיות מבאר שבע הם] אב, שם, עבר" עכ"ל.

והגם שדברי פי חכם חן איני יודע איך לפרנסם עם דברות רז"ל ששם נפטר בהיות יעקב בן חמישים, וכשנתברך היה יעקב בן ששים ושלש (וכן כתב בשפתי כהן עצמו שם דל"ו ע"ג), ואז הלך ונטמן בבית המדרש דעבר ארבע עשרה שנה, וכבר שם נסתלק לחיי העולם הבא, ומהו שכתב ששמש לשם ארבע עשרה שנה וכו', ואקצר, וצ"ע. ועוד שם בשפתי כהן (ס"פ תולדות דל"ז ע"ד) כתב: "יעקב מפחדו שלא יצא ממנו שום פסול, הלך לבית מדרשו של שם ועבר להתפלל שם עד שיעברו רוב שנותיו, כי בן שמונים וארבע שנה היה כשנשא אשה" ע"ש. וי"ל.

ורבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון (שער התורה פרק ט') כתב: "בעת שהלך יעקב מבית אביו לחרן היה בן ששים ושלש, וכשבא לבית חרן היה בן שבעים ושבע שנה, ואיה היה ארבע עשרה שנה, אמרו חז"ל שהיה אצל שם ועבר, ולמד שם בבית מדרשם וכו', ויעקב הקדים עצמו ונס אצל שם ועבר ארבע עשרה שנה ולמד שם בהתמדה רבה" ע"ש. ולהאמור צ"ע וקצרותי. [ועיין היטב בהגהות הגאון רש"ש ז"ל למדרש במדבר רבה (פ"ג סימן ד' אות י"ד) ודוק היטב].

עוד דע דאצל רבים משום מה מקובל לחשוב ששם ועבר אחים היו, ואכן כבר מצאתי בפירוש מתנות כהונה על מדרש במדבר רבה (פ"ג ס"ד) שכתב כן להדיא דשם אחיו של עבר היה, והגאון רש"ש ז"ל בהגהותיו למדרש שם אחר שהביא דברי המתנות כהונה כתב: "ואנכי לפי מיעוט בקיאותי אין בזכרוננו מקום לזה" וכו'.

ותמה אני על עצמי איך יתכן כגון דא שעבר אחיו של שם היה, שהרי שם היה בן נח, ושני אחיו של שם היו חם ויפת, וכמפורש בכמה מקומות בתורה בראשית (ה' ל"ב. ו' י'. י" א'), וכן בספר דברי הימים א' (א' ד'), ובכל המקומות הללו לא נזכר כלל עבר שהיה אחיו של שם.

ועוד שהרי עבר היה בן שלח בן ארפכשד בן שם, וכמפורש בתורה בראשית (י' כ"ד) ובספר דברי הימים א' (א' י"ח), נמצא לפי זה שהיה עבר ניין (בן הנכד) של שם, ואיך יהיה אחיו, אתמהא וצע"ג.

ולתרץ ולומר דשני עבר היו, אחד אחיו של שם ואחיו נינו – אינו מתקבל כלל וכלל ונסתר מהמקראות דלעיל, ועיין בספר סדר הדורות ח"א (ד"כ ע"ג) ועוד לו שם (דכ"ב סע"ב) ודוק היטב.